

JOHAN L. PII & ANTTI SALMINEN

Eläintila Euroopassa

Moderni eurooppalainen ajattelee, että pelkkien eläimellisten tarpeiden täyttäminen ja siihen tyytyminen ei ole ihmisarvon mukaista vaan jotain hävettävän vähäistä, alhaista. Euroopan kaupungeissa ja kaupunkien välillä kuitenkin juuri se, mikä on vähiten vaadittu – kaikille yhteiset eläinoikeudet – osoittautuu miltei mahdottomaksi saavuttaa.

Havaintojemme taustalla on muutamien päivien *interrail*-matka, jonka alkuperäisinä päämäärinä olivat muun muassa Schwarzwald ja Alppien hengityskelpoinen korkea ilma. Sinne asti ei käynyt kulkeminen. Matkasta tuli yritys löytää hetkeksi jalansijaa ja tilaa tulvivan Keski-Euroopan pohjoiskolkasta. Junan ikkunasta näkyviä tuotantoeläimiä lukuun ottamatta kohtasimme varsin vähän eläimyyttä. Jälkiviisaasti arvioiden tämä vahvistaa oman lopputulemamme: eläimelle ei ole tilaa Euroopassa.

Elintila, oikeus ja vapaus

Perieurooppalaisen luonnehdinnan perusteella ihmisoikeudet ovat lähinnä erilaisia yhteiskunnan sisäisiä negatiivisia vapauksia tai sosiaalisia oikeuksia: elämä, koskemattomuus, omaisuus, sananvapaus, liikkumisvapaus, poliittinen toiminta, toimeentulo ja niin edelleen. Eläinoikeudet voisi kenties vähimmillään tiivistää perustarpeiden tyydyttämiseen – ja enempi tuskin on tarpeen, kun rohkeinta, mitä poliittinen ihminen (*ζῶον πολιτικόν; zōon politikon*) osaa eläinten varalle kaavailla, on niiden ottaminen huomioon oikeushenkilöinä ja moraalilyhteisön jäseninä, eli käytännössä diminutiivisubjekteina: avuttomina, mykkinä ja yksinkertaisina pikku ihmisinä.

Ihmisten ja eläinten perusoikeuksia voidaan pitää ihmisen muotoilemina määritelmänä elämisen arvoisen elämän vähimmäisedellytyksistä. Vasta *interrail*illa valkeni,

että kummatkin määritelmät, ja ihmisoikeudet ennen kaikkea, sivuuttavat jotain ratkaisevaa: elintilan avoimuuden ja siinä vapaasti olemisen mahdollisuuden. Eurooppalaisten suurkaupunkien ihmiskeskisissä sumpuissa eläimyydelle ei ole sijaa eikä nimeä. Tilalla on taloudellis-kosmopoliitti rysi, jossa täytyy muuttua eurooppalaiseksi individiksi tai tuhoutua poissa silmistä.

Ihmiseläimelle ominaisena oikeutena voidaan pitää myös mahdollisuutta henkisesti vapaaseen elintilojen tulkintaan. Se tarkoittaisi tilojen ehdollistavuuden kumoamista. Jos kuttu joutuu tuotantoeläimeksi ahtaaseen tai säänneltyyn, kiireiseen, hengettömään ja levottomaan ympäristöön ja siten menettää henkisen vapautensa, se kieltäytyy syömästä, sen vastustuskyky heikkenee, se sairastuu ja kuolee. Toisin sanoen henkinen vapaus on kutun elinehto, joka toteutuu vain vapaassa eli ehdollistamattomassa tilassa.

Eläintila

Luonnonsuojelijoiden velvoittamana riistanhoitoyhdistykset yrittävät pitää supikoirakantoja kurissa muun muassa ansoilla, joihin kuuluu syötti ja häkki, joka putoaa eläimen päälle ansan lauettua. Häkki on miltei puolitoista metriä leveä, alle pari metriä pitkä ja vajaan metrin korkuinen. Syöttinä on esimerkiksi edellisen saaliin koipi tai jokunen kala. Ansassa on siis laukeamisenkin jälkeen tilaa harrastaa kehittävää liikuntaa ja vieläpä ruokaa tarjolla. Mutta mitä tekee ansaan jäänyt supi? Masentuu¹. Syöttiin ei kosketa ja eläin makaa paikallaan. Kun elinpiiri on kutis-

tettu elinehdoiksi ja vapauden etumerkki kääntynyt positiivisesta negatiiviseksi, elämä ei enää kiinnosta supikoiraa.

Toisin kuin ihmisoikeudet, eläinoikeudet eivät ole luonnostaan käsitteitä eikä niiden toteutumista voi mitata tai määritellä yleisesti. Ne eivät ota teesin eivätkä vaatimuksen muotoa. Ne eivät asetu mitään vastaan eivätkä uhkaa millään, koska ne ovat yksinkertaisesti maahan ja maailmaan juurtuneen elämisen perustavia tapoja. Vapaus olla elintilassa on kuitenkin eläinoikeuksien perusta, jota ilman ravinnolla, suojalla ja liikkumatilalla ei ole todellista merkitystä.

Lähdimme kesäkuun alussa rinkat selässä kohti Keski-Eurooppaa toivoen, että saisimme olla rauhassa inhimilliseltä ahtaudelta ja sen vaatimuksilta. Loistavimpana odotuksena oli patikointi Alppien hiljaisessa kirkkaudessa ja selkeä uni niiden suojassa. Düsseldorfia etelämmäksi eivät tulvat meitä päästäneet, joten juutuimme kaupunkien Eurooppaan. Tilan kysymys alkoi hahmottua jo aamuissa Tukholmassa, jossa mikään ei kasvanut maasta. Maa oli kivetty tai asfaltoitu, ja siitä nousi vain kolhosti koristeltuja kivi- ja betonikuo-
tioita. Mihin istua? Kaikki puistot oli eurooppalaiseen tapaan aidattu, ja niitäkin oli harvassa. Suljettujen porttien taakse eristetty kirkko oli ajettu niin ahtaalle, ettei sitä voinut nähdä juuri mistään suunnasta. Kirkon seinillä kasvavat ikiaikaiset villiviinit olivat kuitenkin kaikille: niiden luontainen ylevyys ei kirkon aitauksesta kärsinyt.

Yön ajattelimme viettää Tanskassa meren rannalla. Myöhään

illalla päädyimme suljettujen pi-parkakkutalojen läpitunkemaan Nyköpingin miniatyyrikaupunkiin, ilmeisen keskiluokkaiseen matkailuyliin, josta ei näyttänyt löytyvän yösjaa rähjäisille olioille. Rautatie-asema sulkeutui yöksi, joten siellä ei voinut nukkua. Monotoninen moottoritien varsi oli raskasta käveltävää rinkat selässä ja johti sietämättömän kalliisiin hotelleihin.

Vaihto, resurssit ja ahtaus

Nyköping oli ensimmäinen vihje eurooppalaisuuden, tilan (tai tilan puutteen) ja talouden yhteensolmiutumisesta. Palasimme samaa tietä Nyköpingin keskustaan, missä paikallinen ystävällinen taksikuski kuljetti meitä kaikissa kaupungin hostelleissa. Niissä ei ollut tilaa. Kun olimme maksaneet taksikuski kuttakuinkin yösjän hinnan, hän opasti meidät nukkumiseen sopivaan rauhahalliseen keskustan puistoon, jossa yövyimme turvassa riippakoi-vun alla hilpeiden sammakoiden, sorsien ja puumatosten kanssa. Vasta seuraavana päivänä taksikuskitapaus alkoi askarruttaa.

Miten taloussuhteet ovat voineet nitistää ikaikaisen vieraanvaraisuuden niin julmasti, että yösjän saaminen oli mahdotonta? Kuinka on mahdollista, että taksikuski palveli maksusta ongelmaan osallistumatta ja saatteli uupuneet asiakkaansa puun alle nukkumaan, eikä tämä tuntunut lainkaan oudolta ihmistenväliseltä käytökseltä? Ihmisiä tai eläimiä ei tuossa tilanteessa tavattu – vastassa oli vain taloudellisia realiteetteja ja hyötysuhteita. Tästä voidaan päätellä, että mitä enemmän ihminen on *animal rationale*, *homo oeconomicus* ja *animal laborans*, sitä vähemmän hän on ζῷον πολιτικόν eli yhteisöllinen eläin. Tällä siirtymällä on paljon tekemistä tilan kanssa.

Aika on rahaa. Tuskin kukaan eurooppalainen kaupunki-ihminen väittää vastaan. Alkaa hahmottua perustava sääntö, joka rakenteistaa eurooppalaisuutta. Myös tila on rahaa, kuten huomasimme: meille ei ollut sijaa, joten meidän olisi pitänyt

maksaa enemmän, mutta emme voineet, joten maksoimme taksikuskin ajasta.

Aika on rahaa ja niin myös tila. Sekä tila että aika ovat resursseja, joita voi lunastaa rahalla. Raha resurssitalouden yleisenä nimittäjänä yhdistää tilan aikaan: tila on aika on rahaa. Rohkenemme väittää, että rahan välittävä muoto perustaa ajan tilallis-taloudellista hahmotusta (esimerkiksi tietyssä ajassa ja tietyllä rahalla pääsee junailemaan tietyn matkan), ja kaiken tämän yhteisenä nimittäjänä on resurssiajattelu. Käytettävissä olevilla resursseilla – esimerkiksi ajalla eli työllä, tai siitä saatavalla rahalla – voi hankkia elintilaa, kuten vuokra-asunnon, hetkellisen paikan kahvilasta tai hostellista, tai museossa oleskelemisen oikeuden. Resurssitalous on niukkuuden taloutta, joka tarkoittaa tilojen ja tiloissa olemisen oikeuksien säännöstelyä. Tila on kortilla, jonka nimi on esimerkiksi Visa.

Euroopan sisäpuoli ja ulkopuoli

Ratkaiseva lisäys eurooppalaisen tilan taloudelliseen tulkintaan hahmottui Amsterdamissa. Nyköpingin jälkeen Amsterdam vaikutti avoimelta, koska yösjän ja ruuan hankkiminen ei ollut erityisen vaikeaa. Olemisen ja tilan ehdot alkoivat kuitenkin pian paljastua. Olimme olleet lähtömme edeltävänä päivänä kääntämässä perunamaata ja vaatteemme olivat edelleen sen jäljiltä jokseenkin mutaiset, multaiset ja pölyiset. Amsterdamissa tämä osoittautui raskauttavaksi.

Ensimmäisessä ravintolassa, johon menimme ruuan toivossa, kukaan ei ollut huomaavinaan meitä, henkilökunta kaikkein vähiten. Kun tämä jatkui riittävän pitkään, aloimme kiinnittää huomiota väestön yleiseen olemukseen: kaikilla näytti poikkeuksetta olevan merkivaatteet asusteineen tai vähintään muodikas ja huoliteltu olemus. Ilmeneminen oli Amsterdamin tilassa olemisen transsendentaali. Se määrittä tuloissa oleskelun vapautta ja paikkojen avoimuutta.

Amsterdamin kansallismuseossa saimme vartijat ja oppaat peräämme. Ensimmäisenä julki lausuttuna syynä oli, että rinkoillemme ei ollut tilaa museossa. Tällä perusteella meidät yritettiin käännättää jo ovelta. Veimme rinkat maastokätköön puistoon ja palasimme. Tila oli edelleen loppu. Tällä kertaa sisään ei mahtunut tomuinen lippis. *There's no room for that*, sanoi narikkaneiti, ja tipautti lopulta hatun paheksuvasti kahdella sormella läpinäkyvään muovipussiin. Alkoi valjeta, että puuttuva tila oli luonteeltaan taloudellis-henkistä ilmenemisen ja kuluttamisen tilaa.

Punaisten lyhtyjen alueella harhailun jälkeen paljastui myös, että koko kaupungin tila rakentuu tarjolla olevista kulutusvalinnoista (*coffee shopit*, kahvilat, ravintolat, *smart shopit* ja alastomat ikkuna-akvaarionaiset) rysän muotoon. Kadut ja kanaalit kaareutuvat hämäävästi ja mikä tahansa sekatyylinen rakennus muistuttaa jotain muuta rakennusta. Samat kyltit ja näyteikkunat toistuvat.

Ilmeinen johtopäätös on, että tila ei ole ainoastaan muuttunut ostettavaksi resurssiksi. Tilaa ei enää ole, koska se on taksikuskin ajan tavoin liuotettu vaihdettavissa olevaan muotoon. Kyse ei ole enää esimerkiksi rakennuksissa ja ihmisten töissä koettavasta tilallisuudesta ja sen olioista². Euroopan kaupunkitila on abstraktia mieltensitätä. Rakenteen syvimpänä juurena infrastruktuurin tilalla on finanssikapitalismin ehdollistavuus, jonka pintakuohua ovat markkinatalouden loistavat kaikkiläsnäolevat merkit. Prostituoidun aika ja sutenöörin tila määrittävät kustannukset, joista vapaasti valitsevat kuluttajat ovat vastuussa. Kutakuinkin sama rakenne toimii erilaisin variaatioin eri ajan- ja tilankäyttömuodoissa.

Tilattoman elämä on unen varjo

Eläimen näkökulmasta katsottuna Euroopassa ei ole tilaa eikä aikaa, koska kumpikin on ennalta määrätty palvelemaan vaihdannan ja

”Ihmisoikeudet täyttyvät, mutta eläinoikeudet eivät.”

resurssien taloutta. Tässä on päädytty tilanteeseen, jossa ihmisoikeudet täyttyvät mutta eläinoikeudet eivät: eläin ei voi olla vapaa, jos tilaa ei ole, ja tilassa olemisen vapautta ei voi korvata kulutusvaihtoehdoilla simuloitulla ”vapailla” valinnoilla. Eurooppalaisen kuluttajan (*homo oeconomicus*) mykkä suru, samoin kuin käsilaukkukoirien, kerrostaloyksiökissojen ja kaikkien muiden omistettujen kaupunkieläinten traaginen neuroottisuus, liittyy olennaisesti tilan ja olemisen katoamiseen.

Kun tilassa oleminen on maksullista, sitä ei voi enää kutsua olemiseksi vaan kuluttamiseksi. Se voi kylläkin olla ”vapaata” kuluttamista – negatiivisesti vapaata eli vapaata niin pitkälti kuin on vapaa rahan puutteesta. Tällaisessa tilassa ei ole tilaa eikä olemista vaan tuotteita, valintoja ja kuluttamista. Vaikka ihmisoikeudet täyttyvät, eläin elää ankaria puutteen aikoja tai yleensä jopa menettää elämytensä. Käsilaukkukoira ei tule koskaan elämään tilassa olemistaan ja elämytensä oikeuden mukaista vapautta edes puutteen muodossa, koska on menettänyt elämytensä ja muuttunut esineeksi. Samoin maailmanporvari³ ei pääse koskaan henkisestä tilatomuudesta paikkojen tai paikallisuuden äärelle. Hän ei liiku, koska hän ei pääse subjektiivisen taloussätilansa ulkopuolelle.

Paikat siis peittyvät talouden ja psykologian ilmiöihin. Kantin tähtitaivaan ylevyys ja korkeus vaihtuu

numeroita pyörittelevän mielen itseriittäväksi itsessään-kellunnaksi, jolloin kaikki mielihyvä saadaan tästä virtuaalisesta sisäisestä tilasta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista. Niinpä maailmanporvari Gaston Bachelard pitää parhaana, asuttavimpana ja jopa varsinaisena tilana kuviteltua tilaa, jossa ei tarvitse koskaan vaivautua olemaan:

”Mikä olisikaan parempi tapa harjoittaa uneksittua asumista kuin junamatka! Matka kehii auki filminauhaa uneksituista, hyväksytyistä, hylätyistä taloista... Eikä koskaan tule kiusausta pysähtyä [...]. Kun *todentaminen* on terveellisellä [*sic!*] tavalla kiellettyä, ihminen pysyy keskellä uneksintaa.”⁴

Taloudellisesti ”vapaan” matkaillevan maailmanporvarin Eurooppa on tarkoitettu kevein askelin läpivilistettäväksi pittoreskiksi mielensisätilaksi, jossa kulkiessaan ei tarvitse eikä edes voi harhata pois omasta sisäisyydestään. ”Asumista koskeva uneksinta häiriintyy sekä lopullisessa että todellisessa talossa. On aina pidettävä avoimena mahdollisuutta uneksia paikasta jossakin toisaalla.”⁵ Koskaan ei tule kiusausta pysähtyä (tai muuten talouskasvukin pysähtyisi) tai poistua uneksinnasta todelliseen tilaan, jossa olisi tarpeen *olla*. Uneksinnan jatkuessa ei koskaan käy ilmi, että Euroopan simuloimissa pseudotiloissa oleminen on mahdotonta. Eurooppalainen ”elää kuvista”⁶.

Etanasta voidaan huomauttaa triviaalisti, että koska se kantaa kotiaan mukanaan, se on aina kotonaan. Tämä kuulostaa lohdulliselta: vaeltaessaan tilan avoimuudessa etana on kiintotähden tavoin oma paikkansa. Maailmanporvari sen sijaan on vääristynyt etana. Hänen kotinsa ja asumuksensa ei ole paikka, seutu tai rakennus, vaan taloudellinen tila, jonka hän kantaa mukanaan kaikkialle ja jonka ulkopuolelle, paikkojen tilaan, hän ei ikinä pääse. Maailmanporvarin koko tila on hänen lompakkonsa tai pikemminkin virtuaalinen pankkitili, jonka kenttiä ja sarkoja voi katsella nettipankissa. Niillä kentillä on hänen vapautensa raja, mutta tilan avoimuutta sieltä ei löydy.

Eurooppalainen on psykologinen eläin, joka on ehdollistettu sublimaatioon eli haluttavien vaihdettavuuteen. Kun se ei voi saada jotain tarvitsemaansa ja kun se tunnistaa tämän puutteen rakenteelliseksi, se alkaa neuvotella oikeuksistaan. Vaihtoehtojen moninaisuuden keskellä se unohtaa, että kaikki ei ole yhteismitallista ja jotkut asiat, kuten tila eli vapaus, eivät ole korvattavissa millään muulla. Kun vapauden abstraktio on viety näin pitkälle, eläin ei enää muista, ettei se lainkaan saa tarvitsemaansa. Olemistilan kaltaiset eläinoikeudet ovat ikään kuin liian vähän vaadittu, mutta tämä vähäinen vaatimus on kaupunki-Euroopassa liikaa, koska se ei ole vaihdettavissa eikä sublimoitavissa.

Tilan tekeminen

Ei pidä kuvitella, että tila palaa Eurooppaan esimerkiksi kaupunkisuunnittelun muuttamisella. Tässä esimerkiksi kaupunkitilaa analysoineet situationistit menivät lankaan. Situationistien harhaus (*dérive*) perustuu ajatukseen kaupungin ilmapiireissä ajatuksesta ja banaalista kaupunkikokemuksesta irtautumisesta. Heidän perushuomionsa on, että tutussa kaupungissa ihmisillä on tapana tehdä jatkuvasti samoja asioita, käyttää jatkuvasti samoja reittejä ja sitä myötä oppia sivuuttamaan suurin osa kaupungin ominaispiirteistä, sattumista, tapahtumista ja arkkitehtonisesta luonteesta.⁷ Kaupungissa henki ei kulje; tilaa on vain psykologisille ja sosiaalisille tukoksille eli hengenahdistukselle. Kadut muuttuvat abstrakteiksi siirtymäväyliksi ja niitä ympäröivät rakennukset ja puistot siirtymien merkityksettömiksi, kaksiulotteisiksi taustakuviksi, ikään kuin kartan kuvitukseksi.

Niinpä situationistit ottivat asiakseen visioita parempaa kaupunkisuunnittelua, kivempia leikkikenttiä maailmanporvareille – kaupunkeja, joissa pääsisi kätevästi suhaamaan ilmapiiristä toiseen ja kohtaamaan aina uusia ihmisiä ja ympäristöjä⁸. Toisaalta he keksivät harhauksen, leikin, jossa subjekti harhailee kaupungissa mielivaltaisten sääntöjen perusteella, tunnelmoi ilmapiirejä ja havainnoi ympäristöään tarkkaavaisesti⁹. Leikki on aina hyväksi, koska se etäännyttää subjektia laskelmoidun vaihdannan, rajatun talouden ja resurssien niukkuuden ajatuskehästä.

Myös situationistinen harhausajatus perustuu kuitenkin näkymättömäksi jäävään eurooppalaiseen ehdollistumiseen ja sublimaatioon. On kummallista, että edes Guy Debord ei missään vaiheessa nosta esiin harhauksen taloudellisia ehtoja. Eurooppalaisessa kaupungissa selviää tuskin päiväkkään ilman rahaa, koska avoin vesi on juomakelvotonta ja vesi maksaa. Oleskelu ja lepääminen varsinkin maksavat: useimmat istuttavat tilat ovat vain maksaville asiakkaille. Mihin muualle voi istahtaa kivisessä

Tukholmassa, jonka puistot on aidattu rautakalterein?

Mihin olio laitetaan?

Puuttuvalla tilalla ei ole mainittavaa yhteyttä paikallisuuksiin, paikkoihin tai edes tilaan matemaattisena abstraktiona, koska tila on korvautunut taloudellis-henkisellä piirillä, mielensisäpiirillä¹⁰. Mielensisäpiiri on myös peli, jonka säännöt ja tavoitteet imeytyvät tajuntaan markkinatalouden (ilmiötalouden) merkkien avulla. Siksi esimerkiksi leppäämään istahtaminen on täysin eri tapahtuma kaupungissa ja metsässä. Kun metsässä väsyttää, voit istahtaa lähimmälle mättäälle ja joudut pohtimaan korkeintaan istuinpaikkasi sopivuutta istumiseen: kosteutta, kovuutta ja sitä mahdollisesti asuttavia eläimiä. Muurahaiskekoon ei sovi istahtaa, mutta mättäitä löytyy. Sen sijaan kadulle ei voi istua tulematta mulkoilluksi, koska on ”tiellä”.

Tie on siirtymäpaikka töihin, töistä kotiin ja kuluttamaan. Se ei ole ”oleskelupaikka”. Lisäksi kadulle istahtava putoaa välittömästi eurooppalaisen tilakäsityksen pelilaudalta sen keskiössä olevaan niukkuuden syöveriin. Eurooppalaisen taloudellisen tilan piirissä se, joka ei pysty maksamaan säädyllisestä oleskelupaikasta, on kriisissä eli piirin keskiössä olevassa aukossa. Tämä aukko on samaa kuin Khaos Kreikan olympolaisille jumalille: alkuperä, vastapooli ja perusta. Kadulle istuva kaupunkieläin tulkitaan esimerkiksi spurguksi, joka edustaa resurssitaloutta perustavaa niukkuuden syöveriä. Sen ympärillä ilmiötalous kiiltelevine merkkeineen jatkaa piirileikkiään. Ja koska jokainen järjestelmä on sokea oman olemassaolonsa keskukselle, kadulle istuja muuttuu näkymättömäksi ja lakkaa ilmenemästä kaupungin taloudellisessa mielensisätilassa.

Ilmiöllä on myös lohdullinen kääntöpuolensa, jonka Hampurin kadulla nukkujat osoittivat. Heillä oli makuusijat, he nukkuivat rauhassa tai katselivat päivän koittamista kirkon sivulaivan portailla; heille oli jätetty ruokalahjoja aamuksi. Kanit tömistelivät rauhassa

Puttgardenin miltei autiolla postapokalyptisen ruohottuneella asema-alueella ja Berliinin *U-bahnin* kiskojen alla sukkelat ruskeat hiiret saivat elantonsa. Tämä ei näyttänyt niukkaudelta vaan olemisen vapaudelta, taloudellis-henkisen pelilaudan keskellä tapahtuvalla romahtamisella takaisin avoimeen tilallisuuteen. Ehkä kaupungissakin on tilaa, mutta vain sille, joka on eurooppalaisen maailmanporvarin sokeassa pisteessä. Mutta niin kauan kuin suostutaan eläinoikeuksien korvaamiseen ihmisoikeuksilla, tilan tekeminen Eurooppaan on mahdotonta.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Poikkeuksen muodostavat nuoret, vahvat supikoirat, jotka saattavat käydä koko kohtalonkulun läpi mielessään ja ryhtyä nihilisteiksi. Ne syövät syötin ja lopettajan tullessa raivoavat häkissä itsensä verille, kunnes tuijottavat suoraan pysyn piippuun kuin silmästä kuoleman silmään.
- 2 Vrt. Martin Heidegger, *Asua rakentaa ajatella* (Bauen Wohnen Denken, 1951). Suom. Vesa Jaaksi. Teoksessa *Esitelmiä ja kirjoituksia II*. Eurooppalaisen filosofian seura, Tampere 2009, 33–36.
- 3 Käsite on peräisin Pauli Pylkköltä. Pylkkö kääntää tavallisesti ’maailmankansalaiseksi’ tulkittuun saksan sanan *der Weltbürger* osuvalla uudissanalla ’maailmanporvari’. Käännös tuo esiin kansainvälisyysajattelun taloussidonnaisuuden ja kytkeytymisen liberalismiin talousperustaan. Pauli Pylkkö, *Luopumisen dialektiikka*. Uuni, Taivassalo 2009.
- 4 Gaston Bachelard, *Tilan poeetiikka* (La poétique de l’espace, 1957). Suom. Tarja Roinila. Nemo, Helsinki 2005, 253.
- 5 Sama.
- 6 Sama.
- 7 Tästä todistavat esimerkiksi kolme olennaista situationistien kirjoittamaa artikkelia. Artikkelit ovat Guy Debordin *Theory of the Dérive* (Théorie de la dérive, 1958). Teoksessa *Situationist International Anthology*. Toim. & Käänt. Ken Knabb. Bureau of Public Secrets, Canada 2006, 62–66; saman tekijän *Situationist Theses on Traffic* (Positions situationnistes sur la circulation, 1959). Sama, 69–70; sekä Constantin Nieuwenhuysin *Another City for Another Life* (Une autre ville pour une autre vie, 1959). Sama, 71–73.
- 8 Sama.
- 9 Debord 1958.
- 10 Latinan ja englannin *crisis* on resurssi-ajattelun yhteenkokoituma niukkuuden äärelle; samankaltaisuus saksan kehää tai piiriä tarkoittavaan sanaan *der Kreis* on huomionarvoinen.